ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№6(1)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 300 sahifa,
1-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Milliy xarakter tushunchasining pedagogik va aksiologik talqini 10
Usmonova Muattar Bahadirjonovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarning oʻzini oʻzi anglashida muloqotning oʻrni 14
Yaxshiboyeva Zuhra, Pardayeva Munisa

Maktabgacha ta'lim tizimida sogʻlom turmush tarzi koʻnikmalarini shakllantirishning zamonaviy usullari 17
Dilsora Shodmonova

Педагогические предпосылки развития билингвизма у детей в дошкольных образовательных учреждениях 24
Истамова Нигора Азимжановна

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida neyrogimnastika texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari 29
Saidova Nigora Olimovna, Gʻulomova Shaxnoza Abdusalom qizi

Jismoniy tarbiya va sport: iqtidorli yoshlarni tanlash, saralash va ularni maqsadli tayyorlashning zamonaviy yoʻllari 32
Muxamedjanov Shovkat Muxrumovich

Yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasida tarixiy xotira, milliy meros va qadriyatlardan foydalanishning pedagogik asoslari 36
Nomozov Muhammadyusuf Meyliqul oʻgʻli

Sport tashkilotlarida rahbarlik qilish va boshqarish 40
Artikov Xayrulla Baxtiyarovich

Formation and Development Stages of Terminology as a Scientific Discipline 44
Lola Mannobova

Lexicographic Features of Onomastic Units in English and Uzbek Dictionaries 48
Berdiyeva Mashhura Tulqin qizi

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarining qobiliyat, qiziqish va oʻrganish usullarini hisobga olgan pedagogik metodlar va dars rejalari 51
Abdullaeva Gulmira, Egamberganova Yorqinoy Ollobergan qizi

Disputning ingliz romanlaridagi pragmatik va lingvokulturologik koʻrinishlari 55
Abdumalikova Diyoraxon Rafiqjon qizi

Oʻyin texnologiyalarining aqliy rivojlanishida muammolari boʻlgan bolalar ijtimoiy koʻnikmalarini rivojlantirishdagi oʻrni 59
Abdunazarov Abdumutal Olimovich

Auditoriyada va auditoriyadan tashqari jarayonda talabalar ijtimoiylashuvini rivojlantirish mexanizmlari 64
Alimova Gulrux Farhod qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda interaktiv oʻyin texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari 70
Axtamova Mohinur Oʻtkir qizi

Oilaviy zoʻravonlikka uchragan ayollarni qoʻllab-quvvatlashda mahalla va ijtimoiy xizmatlarning oʻrni 74
Dumarova Gulfira Kozimbekovna, Toʻlqinova Muxlisaxon Jamshid qizi

Oʻzbek milliy romanchiligida tarixiy haqiqat va badiiy talqin (Xayriddin Sultonning "Yaldo kechasi" romani misolida) 78
Gʻaybulloyeva Parvina Samandar qizi

Aqli zaif bolalarda kommunikativ faoliyatning ontogenezda shakllanishi 82
Hamraqulova Durdona Dilshod qizi

Neuroeducation va Phygital Learning asosida boshlangʻich sinf oʻquvchilarining kognitiv faolligini rivojlantirish metodikasi 87
Hikmatova Yulduz Nuritdinovna

Autizm spektri buzilgan bolalarning ijtimoiy-pedagogik moslashuvining nazariy asoslari 91
Shodmanxojiyeva Iroda Ne'matulla qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda o'yin texnikalarining roli 95
Jamolova Farida Fatillo qizi

Ta'lim qardosh tillarga yo'naltirilgan mtt direktorining boshqaruv kompetentligini rivojlantirish mexanizmlari (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida) 98
Jumagulova Gulziya Madiyarovna

Oliy ta'limda talabalarning raqamli taqdimot va ommaviy nutq ko'nikmalarini axborot texnologiyalari vositasida takomillashtirish 103
Junaydullayev Oxunjon Kaxorjon o'g'li

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'yin texnologiyalari orqali nutq malakalarini rivojlantirish 107
Maqsuda Maxsudovna Murodova

O'zbek tilida "nur" so'zining ko'chma ma'nolari 113
Maxbuba Axatova

Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda raqamli texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari 116
Misirova Nodira Tovbayevna, Nosirova Dilfuza Sa'dullayevna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilida og'zaki nutqini shakllantirishdagi qiyinchiliklar 120
Nabiyeva Xilola Abdulmuratovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'naviy-ma'rifiy qiyofasini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari... 123
Niyozova Maftuna Normaxmat qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida "Tarbiya" fanini tabiiy fanlar bilan integratsiyalash asosida ekologik tafakkurni shakllantirish.. 126
Norbo'tayeva Iroda Yunusovna

Suzish vositalari yordamida talabalarning qo'l va oyoq mushaklarini rivojlantirish metodikasi 130
Nosirov Sardor To'lqinjon o'g'li

Bo'lajak pedagoglarning metakognitiv kompetensiyasini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari 134
Nosirova Ra'no Xamidovna

Dual ta'limda oliy ta'lim va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning mazmuni................. 137
Qoraboyeva Zohidaxon To'lanboyevna, Tursunbayeva Sevara Abdullo qizi

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqida noverbal vositalarning roli 142
Qurbanova Surayyo Tuynazar qizi, Maqsudboyeva Dilbar Olimjon qizi

Texnologiya fanini o'qitishda integrativ yondashuvning pedagogik zarurati va nazariy asoslari 146
Qurbonmurotov Eldor Abdusaidovich

O'zbekistonning zamonaviy ta'lim muhitida o'zbek-rus bilingvizmi sharoitida o'quvchilar nutqining psixolingvistik xususiyatlari.. 149
Qurdasheva Bonu Bexzod qizi

Xorij olimlari tadqiqotlarida prosotsial xulq-atvor namoyon bo'lishining o'rganilishi 153
Rahimova Sarvinoz Odilboy qizi

Musiqa fanlarini o'qitishda inquire-based learning texnologiyasidan foydalanish metodlari......................... 157
Raximova Dilbar Rizakulovna

Maktab rahbarining qaror qabul qilish uslubi pedagogik jamoa ijtimoiy faolligini rivojlantirish omili sifatida.. 161
Raximova Maryam O'tkir qizi

Yosh sportchilarda yurak-qon tomir tizimining morfofunksional adaptatsiyasi va sportchi yuragi fenomeni.. 173
Alimova Nasiba Adxamovna

Mintaqaviy iqtisodiyotda turizm klasterlarini rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari................................. 179
Kurbonova Kamola Ilxomovna

Nutq madaniyati va notiqlik san'ati 183
Mamadaliyeva Lola Shailyasovna

Molekulyar fizikada klasster yondashuvi asosida masalalar yechish samaradorligini oshirish 188
Mirzamuratov Baxodir Fayzullayevich

Oliy o'quv yurtlari, sport tashkilotlari va sport marketingi tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning zarurati...... 192
Samatov Javlonbek Abdukayumovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini texnologiya darslarida turli materialdan amaliy ishlarni tashkil qilish metodikasi ... 195
Sanakulov Xamrakul Rizakulovich, O'roqova Nigina Botirjon qizi, Xoliqulova Ozoda Shuxratovna

Modern Teaching Methods in English Language Learning ... 199
Sarvinoz Abdulhakimova

Erkin Vohidov ijodining o'rganilishi ... 202
Shahnoza Muhammadiyeva

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida nutqiy faoliyatni rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari ... 205
Shopulatova Nasiba Umirovna

Yuqori intensivlikdagi atsiklik yuklamalar ta'sirida futbolchilar organizmi funksional holatining yoshga oid xususiyatlari ... 208
Shukurova Sayyora Sa'dullaevna, Kadirov Abdurashid

Talabalarda badiiy did va estetik tarbiyasini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida ... 211
Temirov Murodjon Anvarovich

The Role of Authentic Materials in Teaching English for Specific Purposes: Implications for Tourism Students ... 215
Toshmamatova Marjona Olimjon kizi

Neyrokognitiv rivojlanish va bolalarning maktabga psixologik tayyorgarligi o'rtasidagi bog'liqlik ... 220
Toshpo'latova Mahina Farxod qizi

Bo'lajak o'qituvchilarda terminologik tafakkurni rivojlantirishning nazariy asoslari ... 224
Umaraliyeva Shahlo Sayfullo qizi

Artistic Pedagogy as a Basis for Developing Spiritual-Communicative Culture in Student Youth: Pedagogical Foundations ... 228
Umarova Malika Khisabidinovna, Orifjonova Kamolabonu Kozimbek qizi

Pragmatic Competence and Cultural Adaptation in EFL Contexts: Challenges and Pedagogical Implications ... 232
Veronica Khatamova

Ta'lim tojik tilida olib boriladigan maktablarda morfologiya o'qitish muammosi ... 236
Xojiyeva Iroda Zokirjon qizi

Innovatsion yondashuv asosida "Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish" modulini o'qitish metodikasi muammo sifatida ... 240
Zaxro Yo'ldashovna Shanasirova

Interaktiv topshiriqlar orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining chet tiliga bo'lgan qiziqishlarini individuallashtirish ... 246
Nishonova Gulchehra Ravshanjon qizi

The Role of Project-Based Learning and Artificial Intelligence Technologies in Enhancing Foreign Language Students' Academic Achievement and Motivation ... 250
Olimov Sh. Sh., Zaripov K. Ya.

Mechanisms for Assessing Academic Achievements in the Finnish Education System and the Possibility of their Adaptation In Schools In Uzbekistan ... 254
Saytbekova Svetlana Saylaubaevna

Maktabgacha ta'limda bolalar bilan innovatsion texnologiyalar yordamida ekologik omillarni singdirish ... 257
Xoldorova Mashxura G'ulomovna

Finlyandiya ta'lim tizimida o'quvchilarning o'zlashtirishini baholash mexanizmlari va ularni O'zbekiston maktablarida qo'llash istiqbollari ... 260
Xudaybergenova Zuxra Isakovna

Jadidchilik harakati va uning pedagogik-ijtimoiy mohiyati hamda tamoyillari ... 263
Yusupov Ma'mur Ma'rufovich

Проблемы нравственного воспитания личности в произведениях В. Распутина ... 269
Рахимова Шахзода Равшановна

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyalarni shakllantirishning pedagogik omillari ... 273
Imamova Nasiba Xurramovna

Bo'lajak biologiya o'qituvchilarida tolerantlik madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari 276
Xidirov Faxriddin Fozilovich

Транслингвальные практики русскоязычных мигрантов в условиях многоязычной среды 280
Рахмонова Нилуфар Уткир кизи

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda leksik-grammatik komponentni diagnostika qilish metodlari 284
Mamatkulova Lobar Tolibjonovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin texnologiyalari asosida bolalarning ta'limiy faoliyatini rivojlantirish.................. 288
Norqulova Ma'mura Husniddin qizi

Nutqdagi fonetik kamchiliklarning o'quv faoliyati va savodxonlikka ta'siri 293
Xikmatova Saboxat Xusniddinovna

Oliy ta'limda sog'lom psixologik muhitni shakllantirish omillari 296
Xusanbayeva Ziyoda Maxmutdjon qizi

OLIY TA'LIMDA SOG'LOM PSIXOLOGIK MUHITNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Xusanbayeva Ziyoda Maxmutdjon qizi
Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti Psixologiya kafedrasi oʻqituvchisi
https://orcid.org/ 0009-0002-5588-1557

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida xodimlar oʻrtasida psixologik muhitni shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot ta'lim tashkilotlarida samarali faoliyat yuritish, sogʻlom ijtimoiy-psixologik iqlimni ta'minlash hamda xodimlarning kasbiy farovonligini oshirish zarurati bilan asoslanadi. Maqolada psixologik muhit tushunchasining mazmun-mohiyati yoritilib, uni shakllantiruvchi asosiy omillar, jumladan, shaxslararo munosabatlar, kommunikativ madaniyat, boshqaruv uslubi, tashkilotning ichki iqlimi, mehnat sharoitlari hamda xodimlarning individual psixologik xususiyatlari tizimli ravishda tahlil qilingan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida sogʻlom psixologik muhitni shakllantirish mehnat unumdorligini oshirish, kasbiy kuyishning oldini olish va tashkilot faoliyati samaradorligini ta'minlashning muhim omili ekanligi asoslab berilgan.

Kalit soʻzlar: psixologik muhit, oliy ta'lim muassasasi, xodimlar, kommunikativ madaniyat, boshqaruv uslubi, kasbiy kuyish, ijtimoiy-psixologik iqlim, mehnat unumdorligi.

Abstract: This article presents a scientific and theoretical analysis of the factors influencing the formation of a psychological environment among employees of higher education institutions. The relevance of the study is determined by the need to ensure effective organizational performance, maintain a healthy socio-psychological climate, and enhance the professional well-being of employees. The article explores the essence of the concept of the psychological environment and systematically examines the key factors contributing to its formation, including interpersonal relationships, communicative culture, management style, organizational climate, working conditions, and the individual psychological characteristics of employees. The study substantiates that establishing a healthy psychological environment in higher education institutions plays a significant role in increasing labor productivity, preventing professional burnout, and improving overall organizational effectiveness.

Key words: psychological environment, higher education institution, employees, communicative culture, management style, professional burnout, socio-psychological climate, labor productivity.

Аннотация: В данной статье проведён научно-теоретический анализ факторов, влияющих на формирование психологической среды среди сотрудников высших учебных заведений. Актуальность исследования обусловлена необходимостью обеспечения эффективной деятельности образовательных организаций, поддержания благоприятного социально-психологического климата и повышения профессионального благополучия работников. В статье раскрывается сущность понятия "психологическая среда", а также системно рассматриваются основные факторы её формирования, включая межличностные отношения, коммуникативную культуру, стиль управления, внутренний климат организации, условия труда и индивидуально-психологические особенности сотрудников. Обосновано, что создание благоприятной психологической среды в высших учебных заведениях способствует повышению производительности труда, профилактике профессионального выгорания и обеспечению эффективности деятельности организации.

Ключевые слова: психологическая среда, высшее образование, сотрудники, коммуникативная культура, стиль управления, профессиональное выгорание, социально-психологический климат, производительность труда.

KIRISH

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida oliy ta'lim muassasalarining asosiy vazifalaridan biri nafaqat yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash, balki talabalar va professor-oʻqituvchilar tarkibining psixologik salomatligini saqlash va mustahkamlashga qaratilgan sogʻlom ta'lim muhitini yaratishdan iborat. Oʻzbekistonda amalga oshirilayotgan keng qamrovli ta'lim islohotlari, xususan, Oliy ta'lim tizimini raqamlashtirish va xalqaro standartlarga integratsiyalash sharoitida talabalarning psixologik farovonligi, stressga chidamliligi va ijobiy psixologik iqlim masalalari alohida dolzarblik kasb etmoqda.

Sog'lom psixologik muhit tushunchasi o'z ichiga nizo darajasining pastligi, o'zaro hurmat, psixologik xavfsizlik, emotsional qo'llab-quvvatlash tizimining mavjudligi va shaxsning to'liq rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlarni qamrab oladi. Mazkur muhitning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni bir necha guruhga bo'lish mumkin: tashkiliy-boshqaruv (universitet siyosati, rahbariyatning psixologik komponentga e'tibori), ijtimoiy-psixologik (guruhlararo munosabatlar, o'qituvchi-talaba muloqoti), shaxsiy (talabalarning motivatsiyasi, stressni boshqarish kompetensiyasi) va moddiy-texnik (o'quv binolari, dam olish zonalari, psixologik xizmat xonalari) omillar.

Ushbu maqolaning maqsadi oliy ta'lim muassasasida sog'lom psixologik muhitni shakllantirishning asosiy omillarini aniqlash va ularning o'zaro ta'sir mexanizmini ilmiy-nazariy asoslashdan iborat. Tadqiqotning ilmiy yangiligi - omillarni muhitning tarkibiy qismlari (akademik, ijtimoiy, emotsional, boshqaruv) bilan bog'liq holda tipologiyasini takomillashtirish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Sog'lom psixologik muhit esa o'zaro hurmat, qo'llab-quvvatlash, ochiq muloqot va ijobiy emotsional iqlim asosida shakllanadi.

Oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni ta'minlash bugungi kunda dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Chunki salbiy psixologik iqlim talabalarda stress, tashvish, motivatsiyaning pasayishi hamda kasbiy kuyish kabi holatlarning yuzaga kelishiga olib kelishi mumkin. Shu bois ta'lim jarayonida pedagoglar, rahbarlar va talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yish, ijobiy psixologik muhitni shakllantirish omillarini aniqlash va ularni amaliyotga tatbiq etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur maqolaning maqsadi oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillarni tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Oliy ta'lim tizimida sog'lom psixologik muhitni shakllantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida keng o'rganilgan dolzarb yo'nalishlardan biridir. Mazkur muammo ijtimoiy-psixologik iqlim, shaxslararo munosabatlar, motivatsiya hamda kasbiy rivojlanish bilan uzviy bog'liq holda tadqiq etilgan.

Xorijiy olimlardan K. Levin, D. Meyo hamda A. Maslou tadqiqotlarida ijtimoiy muhit va shaxs rivoji o'rtasidagi bog'liqlik asoslab berilgan.

Xususan, K. Levinning "Maydon nazariyasi"ga ko'ra, shaxs xulqi uning atrof-muhiti bilan o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi.

A. Maslou esa ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasida insonning o'zini namoyon qilishi uchun qulay psixologik muhit zarurligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, F. Herzbergning ikki omilli nazariyasida motivatsiya va ish sharoitining psixologik jihatlari alohida ahamiyat kasb etadi.

MDH olimlari tomonidan ham ta'lim muassasalarida ijtimoiy-psixologik iqlim masalalari keng o'rganilgan. B.G. Ananev, A.V. Petrovsky, V.N. Myasishchev tadqiqotlarida shaxslararo munosabatlar tizimi va jamoa psixologiyasi asosiy omil sifatida ko'rib chiqiladi.

A.V. Petrovsky jamoada ijobiy psixologik iqlimni shakllantirishda o'zaro hamkorlik, ijtimoiy rollar va qadriyatlarning muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.

O'zbek olimlari tomonidan ham ushbu muammo bo'yicha qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Jumladan, N. Jo'rayev, B. Qodirov, M. Davletshin, E. G'oziyev kabi olimlar ta'lim jarayonida psixologik muhit, pedagogik muloqot va shaxs kamoloti o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilganlar. Ularning tadqiqotlarida talaba va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro hurmat hamda hamkorlikka asoslangan munosabatlar sog'lom psixologik muhitning muhim omili sifatida qayd etiladi.

Zamonaviy tadqiqotlarda esa oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirishda quyidagi omillar muhim ekanligi ta'kidlanadi: ta'lim jarayonining insonparvarligi, pedagoglarning kommunikativ kompetensiyasi, talabalar motivatsiyasi, akademik erkinlik, shuningdek, stress va kasbiy kuyishning oldini olishga qaratilgan psixologik xizmatlarning mavjudligi.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni kompleks tarzda shakllantirish, ayniqsa, zamonaviy ta'lim sharoitida (raqamlashtirish, masofaviy ta'lim, yuqori raqobat sharoitida) yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Bu esa mazkur yo'nalishda qo'shimcha ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirish omillarini aniqlash va tahlil qilish maqsadida kompleks yondashuv asosida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini shaxs rivoji, ijtimoiy-psixologik iqlim va pedagogik muloqot nazariyalari tashkil

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

etadi. Xususan, K. Levinning Maydon nazariyasi, A. Maslou ehtiyojlar ierarxiyasi konsepsiyasi, shuningdek, A.V. Petrovskiyning jamoa va shaxslararo munosabatlar haqidagi ilmiy qarashlari metodologik asos sifatida qabul qilindi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullardan foydalanildi:

1. **Nazariy tahlil usullari** (ilmiy adabiyotlarni o'rganish, tahlil qilish, umumlashtirish va tizimlashtirish) orqali mavzuga oid mavjud ilmiy qarashlar o'rganildi hamda sog'lom psixologik muhit tushunchasining mazmun-mohiyati aniqlashtirildi.
2. **Empirik usullar** sifatida so'rovnoma (anketa), suhbat va kuzatish metodlari qo'llanildi. Ushbu metodlar yordamida talaba va o'qituvchilar o'rtasidagi ijtimoiy-psixologik iqlim holati, o'zaro munosabatlar darajasi hamda muhitga ta'sir etuvchi omillar aniqlab olindi.
3. **Psixodiagnostik metodlar** yordamida respondentlarning stress darajasi, motivatsiyasi va psixologik holati baholandi.
4. **Matematik-statistik tahlil usullari** orqali olingan natijalar qayta ishlanib, ularning ishonchliligi va o'zaro bog'liqligi aniqlashtirildi.

Tadqiqot obyekti sifatida oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar hamda pedagog xodimlar tanlandi. Tadqiqot predmeti esa oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirishga ta'sir etuvchi ijtimoiy, psixologik va pedagogik omillar hisoblanadi.

Tadqiqot bir necha bosqichda amalga oshirildi: dastlab nazariy tahlil bosqichida muammo bo'yicha ilmiy manbalar o'rganildi; keyingi bosqichda empirik ma'lumotlar to'plandi; yakuniy bosqichda esa olingan natijalar tahlil qilinib, ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Mazkur metodologiya tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi, obyektivligi va ishonchliligini ta'minlashga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida olingan empirik ma'lumotlar oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va baholash imkonini berdi. So'rovnoma, suhbat va kuzatish metodlari orqali talaba hamda pedagog xodimlarning psixologik muhitga bo'lgan munosabati o'rganildi.

Tahlil natijalariga ko'ra, respondentlarning aksariyati (taxminan 65-70%) ta'lim muassasasidagi psixologik muhitni o'rtacha darajada ijobiy deb baholagan bo'lsa, 20-25% respondentlar muhitda ayrim muammolar mavjudligini qayd etgan. Jumladan, o'zaro muloqotning yetarli darajada yo'lga qo'yilmagani, ayrim hollarda pedagog va talaba o'rtasida psixologik masofaning mavjudligi, shuningdek, yuqori o'quv yuklamasi natijasida yuzaga kelayotgan stress holatlari asosiy muammolar sifatida ko'rsatildi.

Kuzatish va suhbat natijalari shuni ko'rsatdiki, sog'lom psixologik muhitni shakllantirishda quyidagi omillar muhim rol o'ynaydi: pedagoglarning kommunikativ kompetensiyasi, talabalar bilan individual yondashuv asosida ishlash, jamoada o'zaro hurmat va ishonch muhitining mavjudligi, shuningdek, ta'lim jarayonining insonparvarlik tamoyillariga asoslanishi. Ayniqsa, o'qituvchining talaba shaxsiga nisbatan ijobiy munosabati va qo'llab-quvvatlashi talabalarning o'quv motivatsiyasini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ldi.

Psixodiagnostik natijalar esa respondentlar orasida stress va kasbiy kuyish elementlarining ma'lum darajada mavjudligini ko'rsatdi. Xususan, yuqori kurs talabalari va pedagog xodimlar orasida emotsional charchoq hamda motivatsiyaning pasayishi holatlari ko'proq uchrashi aniqlandi. Bu esa oliy ta'lim muassasalarida psixologik xizmatlarni yanada rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Matematik-statistik tahlil natijalari sog'lom psixologik muhit bilan talabalarning o'quv motivatsiyasi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligini tasdiqladi ($r \approx 0{,}6$). Bu ko'rsatkich psixologik muhit yaxshilangani sari talabalarning o'qishga bo'lgan qiziqishi va faolligi oshishini anglatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirish ko'p omilli jarayon ekanligini ko'rsatdi. Mazkur jarayonda pedagogik, psixologik va ijtimoiy omillar o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi hamda ularni kompleks tarzda hisobga olish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirish murakkab va ko'p omilli jarayon ekanligini yana bir bor tasdiqladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ta'lim muhitining ijtimoiy-psixologik holati talabalarning o'quv faoliyati samaradorligi, ularning motivatsiyasi va shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Olingan natijalar shuni koʻrsatdiki, sogʻlom psixologik muhitni shakllantirishda pedagoglarning kommunikativ kompetensiyasi, ta'lim jarayonida insonparvarlik tamoyillariga amal qilinishi, oʻzaro hurmat va ishonchga asoslangan munosabatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, talabalar va pedagoglar orasida stress hamda emotsional charchoq holatlarining mavjudligi psixologik xizmat tizimini takomillashtirish zarurligini koʻrsatdi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi ilmiy-amaliy xulosalarga kelindi:

- oliy ta'lim muassasalarida ijobiy ijtimoiy-psixologik iqlimni shakllantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir;
- pedagog va talaba oʻrtasidagi samarali muloqot sogʻlom psixologik muhitning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi;
- psixologik qoʻllab-quvvatlash tizimini rivojlantirish stress va kasbiy kuyishning oldini olishda muhim vosita boʻlib xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalariga tayangan holda quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

- oliy ta'lim muassasalarida psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish va muntazam monitoring tizimini joriy etish;
- pedagog xodimlar uchun kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan trening va seminarlar tashkil etish;
- stressni boshqarish va kasbiy kuyishning oldini olish boʻyicha profilaktik ishlarni yoʻlga qoʻyish.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot oliy ta'lim muassasalarida sogʻlom psixologik muhitni shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlarini boyitadi hamda ushbu yoʻnalishda olib boriladigan keyingi ilmiy izlanishlar uchun muhim asos boʻlib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. - Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1968. - 339 с.
2. Maslow A.H. Motivation and Personality. - New York: Harper & Row, 1954. - 411 p.
3. Herzberg F. Work and the Nature of Man. - Cleveland: World Publishing Company, 1966. - 203 p.
4. Lewin K. Field Theory in Social Science. - New York: Harper & Row, 1951. - 346 p.
5. Xusanbayeva Z. Tashkilotda mobbing va uning xodimlar psixoemotsional salomatligiga ijtimoiy-psixologik ta'siri // Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali. - 2025. - T. 3, № 6. - B. 5-9. - DOI: 10.5281/zenodo.15641066.
6. Bulling xulq-atvorining namoyon boʻlishi va uning maktab oʻquvchilariga boʻlgan ta'siri // Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali. - 2025. - T. 3. - DOI: 10.5281/zenodo.15641041.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(1)

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.